

HET ARCHIEF VAN DE "GROTE KERK"

door **Raymond VANCRAEYNEST**

Het is bekend dat de tijd van de Franse overheersing een ware omwenteling heeft teweeggebracht in onze samenleving, meer bepaald in de jaren 1794 tot 1805. Alles veranderde voor onze voorouders: de rechtspraak, de kalender, het geld, de bestuurlijke indelingen en nog zoveel meer. Gemeenten, arrondissementen, departementen, die aan de oorsprong liggen van onze latere provincies, werden opgericht. Registers van de Burgerlijke Stand werden aangemaakt op de mairie's voor het aangeven van de geboorten, huwelijken, nu ook echtscheidingen, en overlijdens. Het tiendelig metriek stelsel voor maten en gewichten werd ingevoerd: gedaan met voeten, roeden, razieren, ponden, gemeten, enz. De sluiting van de kerken en de verbanning van de onbeëdigde priesters verontwaardigden onze mensen die in het diepste van hun gemoed werden getroffen. De kloosters werden afgeschaft en hun bezittingen openbaar verkocht (zwart goed). Heerlijkheden, broederschappen, gilden.....werden opgeheven. De franc werd het nieuw betaalmiddel in plaats van de Oostenrijkse ponden en schellingen. Zelfs de jaartelling en de jaarindeling met maanden en weken werden opgedoekt. We kregen 12 nieuwe maanden verbonden met de jaargetijden, elk verdeeld in 3 decaden (soort weken van 10 dagen). Dat was de Republikeinse kalender die de Gregoriaanse moest vervangen, maar in 1806 was het ermee gedaan.

Een klein jaar geleden werden veel voorbereidingen getroffen voor de invoering van de euro, maar onze voorouders, waarvan de meesten niet goed of zelfs helemaal niet konden lezen, schrijven en rekenen, werden plots met al die veranderingen geconfronteerd. Na 1815, onder koning Willem I, zouden het gulden en centen worden en na 1830, als we plots Belg werden, werden het dan weer franks en centimes naar Frans model. Onze voorouders kenden niet alleen een bezetting door de Fransen, zoals velen onder ons de bezetting hebben gekend door de Duitsers tijdens de beide wereldoorlogen, maar de Zuidelijke Nederlanden werden eenvoudigweg door Frankrijk geannexeerd. We waren "citoyens français", Franse staatsburgers, die moesten optrekken met de legers van Napoleon om overal in Europa te strijden.

Het is dan ook niet te verwonderen dat die breuk met het verleden in de samenleving zich ook voordeed bij de archiefvorming: het archief van het ancien regime en het modern archief.

Wat er zich van het kerkarchief bevond in het stadhuis, in de bibliotheek en in het stadsarchief weten we niet, maar het is samen met deze laatste in mei 1940 in de vlammen opgegaan. Wat in de kelders van de kerk aanwezig was bleef gespaard maar erg beschadigd door de overstroming van 1 februari 1953. Enkele jaren later werden de stukken van het ancien regime uit de kerk naar het Rijksarchief te Brugge overgebracht en enige jaren later geïnventariseerd door Jacques MERTENS. Ze zijn daar te raadplegen, maar niet alle wegens de slechte staat waarin vele stukken verkeren. Die scheiding tussen oud en modern archief was niet zomaar te maken zodat ik in de kelders van de kerk, in de warboel die ik daar aantrof in het begin van de jaren negentig, toch nog verscheidene stukken van het ancien regime heb gevonden. Alles wat daar was heb ik naar best vermogen gereinigd en geklasseerd. Een inventaris daarvan werd opgemaakt en voltooid in april 2001. Een exemplaar is te vinden in de sacristie van de Grote kerk en in het stadsarchief. Ik hoop dat het kerkarchief binnen afzienbare tijd naar het stadsarchief zal kunnen overgebracht worden waar het in goede handen zal zijn en door alle Oostendenaars die er belang aan hechten ter plaatse zal kunnen geraadpleegd worden. Die inventaris bedraagt in totaal 34 getypte bladzijden, inbegrepen twee bladzijden inleiding en twee bladzijden inhoudstafel. Op de 30 andere bladzijden staan de nummers van de 588 stukken met een zo kort mogelijke, doch zo volledig mogelijke, omschrijving. Een nummer kan een register zijn, een bundel, een schrift, of zelfs één enkel blad.

Wat is er zoal in dat kerkarchief te vinden?

Vooreerst zij opgemerkt dat de parochieregisters d.w.z. de registers met de dopen, de huwelijken en de begrafenissen, niet in deze inventaris zijn opgenomen. Ze bestaan vanaf 1796 en worden bewaard in de sacristie van de kerk. Ze zullen daar blijven. Om te weten te komen wat het door mij geklasseerde archief bevat moet vanzelfsprekend de inventaris geraadpleegd worden. Toch wil ik hier enkele verzamelingen belichten. Daar zijn bijvoorbeeld de jaarlijkse registers van de kerkrekeningen vanaf 1804 waarvan de oudste de best bewaarde zijn. Men vindt daarin allerlei zaken over de parochiepriesters en het ander kerkpersoneel: de koster, de orgelist, de orgelblazer, de klokkenluider, de stoeltjeszetter, de zangers, de violisten, de cellisten, enz. en de bijbehorende kwijtingen van hun loon, eigenhandig ondertekend. Men vindt er ook allerlei uitgaven voor het onderhoud van het kerk met de bijgaande rekeningen of facturen: schilderwerk, schrijnwerk, onderhoud van de stoelen, van het kerkgewaad, van het altaarlinnen, levering van olie en kolen, enz. Zo vond ik eigenhandig geschreven en ondertekende rekeningen van mijn grootvader Ferdinand DECEUNINCK (+ 1907) en van mijn overgrootvader Gaspar DECEUNINCK (+ 1864), die nieuwe kerkstoelen maakten en de biezen zittingen vlochten. Men mag zeggen dat de toenmalige middenstand van Oostende in die rekeningen ten tonele verschijnt.

Een andere collectie gaat over de verpachting van Kerkgronden, over giften en legaten en over renten, vaak met de notarisakten erbij. Zo o.m. het legaat van 1.000 gulden Nederlands van pastoor Henricus DESPREZ, overleden te Oostende op 2 juli 1833, wiens grafplaat te vinden is op de muur van de oude toren naast het vagevuur, nagelaten in uitvoering van zijn testament van 17 februari 1832.

Een zeer belangrijke collectie houdt verband met de bouw van de nieuwe kerk: de oprichting van de voorlopige kerk, de aanbestedingen voor de nieuwe kerk: grondboringen, ruwbouw, correspondentie met de architect DELACENSERIE en met de aannemer VAN OPHEM. Uitrustings- en voltooiingswerken: beeldhouwwerk, schrijnwerk, koperwerk, verwarming en verlichting, enz.

Heel wat inlichtingen, alhoewel beperkt in omvang, zijn te vinden over de vroegere kerkhoven, eerst het kerkhof rond de kerk en vervolgens dat op de squares, ingewijd in 1794 door E.H. DE CUYPER, toenmalig pastoor van Mariakerke en deken van Oudenburg. Oostende viel toen immers onder het decanaat Oudenburg waarvan de deken meestal niet de pastoor van Oudenburg was.

Vermeldenswaard zijn nog enkele stukken over de Zwarte Zusters en over de Broederschappen o.m. de Broederschap van de H. Drievuldigheid tot vrijkoping van de slaven in Noord-Afrika, een register lopend over de jaren 1644 tot 1726. Mensen van bij ons wier schepen op zee door Noord-Afrikanen werden gekaapt en naar hun havens opgebracht. Door de geldinzamelingen gehouden door die Broederschap konden ze vrijgekocht worden.

Over het parochiaal leven valt heel wat te vernemen uit de registers met de regelingen van de kerkdiensten over de jaren 1908-1965 en uit de verzameling parochiebladen waarvan het eerste nummer aanwezig is dat verschenen is in het begin van 1929. De laatste jaargang die in het archief werd opgenomen is 1975. Helaas zijn er verscheidene jaargangen die geheel of gedeeltelijk ontbreken.

Tenslotte, zoals iedere Oostendenaar wel weet, is de Kapucijnenkerk geen parochiekerk, maar is een hulpkerk van de Grote kerk die door de kerkfabriek van de Grote kerk wordt bestuurd. De jaarlijkse rekeningen van de Kapucijnenkerk zijn aanwezig vanaf 1859 tot 1899, maar de laatste zes jaren zijn het geen registers meer, alleen fragmenten. Veel registers van na 1867 zijn bovendien erg beschadigd.

Alles wel overschouwend kan gezegd worden dat de ontsluiting van dat archief vooral belangrijk is voor de periode 1800-1860. Geen plaatselijke bladen zijn bewaard gebleven voor die periode, op enkele losse exemplaren na, geen gemeentebladen (Bulletin communal) met de verslagen van de gemeenteraden. De jaarlijkse verslagen over de activiteiten en de algemene toestand van de stad bestaan wel vanaf 1843 maar zijn in die jaren bijzonder beknopt. Alle bescheiden van het schepencollege zoals de verslagen van de vergaderingen van het college en de correspondentie zijn verdwenen. Brieven van het schepencollege zijn alleen nog te vinden in de archieven van andere gemeenten, van de provincie en van de ministeries. Daar kan echter niet systematisch naar gezocht worden en het is dan ook eerder toevallig dat men zoiets ontdekt.

OOSTENDSE KIJKBOEKEN OPNIEUW BEKEKEN

In "De Plate" jg. 31, nr. 1 van januari jl. onder de bovenstaande titel, schrijft Norbert HOSTYN op p. 23 bij de bespreking van de foto's verschenen in het boek "De Bevrijding van Oostende" van André ASSELOOS:

"Een verbazende foto is nr. 79: een stoomtram met een lange rij goederenwagons die door de Alfons Pieterslaan rijdt".

Op zijn verzoek publiceer ik hier graag wat commentaar.

Het betreft hier inderdaad een heel mooie foto, waarschijnlijk uit de maand juni 1940. De stoomtram rijdt op de Alfons Pieterslaan, richting Petit Paris, ter hoogte van de Romestraat en sleept een tiental of meer geladen bakwagens. Wat is de verklaring? Na de bombardementen van het stadscentrum, in mei 1940 uitgevoerd door de Duitsers, waren er massa's puin op te ruimen. Het duurde niet lang of het Duitse leger zette de "Organisation Todt" in om de puinen te ruimen. 's Morgens kwam de stoomtram overal enkele ledige bakwagens zetten op verscheidene plaatsen in de Van Iseghemlaan, op de Visserskaai en de Vindictivelaan. Ze stonden niet in de weg want ander tramverkeer was er nog niet. In de loop van de dag werd het opgeruimde puin daarin gestort en in de late namiddag kwam de stoomlocomotief weer langs om de geladen wagons weer te verzamelen. Die sliert reed dan langs de Alfons Pieterslaan en de Nieuwpoortsesteenweg naar het vliegveld van Raverijde. Daar werd het puin gelost om gebruikt te worden in de aanleg van de startbanen.

Misschien reed er wel meer dan één zo'n konvooi per dag, dat weet ik niet.

Raymond VANCRAEYNEST